

DAVID GRANN

absynt

A close-up portrait of a man with a grey beard, wearing a grey knit balaclava and large round goggles. A cigar is held in his mouth. The goggles reflect a landscape with a body of water and a structure. The background is a light, hazy sky.

BIELA TEMNOTA

absynt

Copyright © 2018 by David Grann

Published by arrangement with The Robbins Office,
Inc. International Rights Management: Susanna Lea Associates

Translation © Samuel Marec

Design & Layout © Midfield Studio

ISBN 978-80-8203-654-4

DAVID GRANN

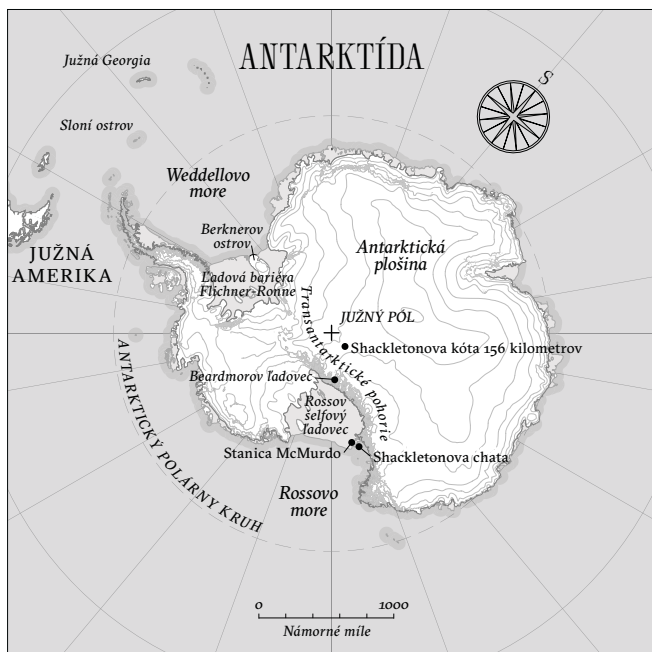
BIELA TEMNOTA

Preložil Samuel Marec

Venované Joanne, Maxovi a Alicii.

„Nevidieť tu nič, len bielu temnotu.“

HENRY WORSLEY



OBSAH

11

PRVÁ KAPITOLA:
SMRTELNÉ NEBEZPEČENSTVO

19

DRUHÁ KAPITOLA:
VÁBENIE TICHÝCH HLASOV

23

TRETIA KAPITOLA:
V PEKLE JE ZIMA

39

ŠTVRTÁ KAPITOLA:
OCELOVÁ CHRBTICA

49

PIATA KAPITOLA:
PLÁN ÚTOKU

63

ŠIESTA KAPITOLA:
ZMOKNI A ZOMRIEŠ

93

SIEDMA KAPITOLA:
NEKONEČNÁ DIALAVA

125

POĎAKOVANIE

127

ZDROJE FOTOGRAFIÍ

PRVÁ KAPITOLA: SMRTELNÉ NEBEZPEČENSTVO

Muž sa cítil ako škvrna v mrazivej ničote. Kamkoľvek sa otočil, videl okolo seba len ľad siahajúci až po okraj Zeme; biely ľad, modrý ľad, ľadovcové jazyky a ľadové klíny. Nikde ani živej duše. Žiadne tulene, dokonca ani vtáky. Nič, len on.

Dýchalo sa ťažko a vlhkosť mu pri každom výdychu zamrzala na tvári: z brady mu visel hotový záves kryštálov; obočie mal obalené ako zakonzervované živočíšne druhy; mihalnice mu pri žmurknutí praskali. Ak zmokneš, zomrieš, pripomínal si často. Teplota dosahovala takmer mínus štyridsať stupňov Celzia a pocitová teplota bola ešte omnoho nižšia pre vietor, ktorý občas ľadové čiastočky zlepil do jedného oslepujúceho mraku, a keď v ňom stratil orientáciu, spadol a kosti mu pri náraze zahrkali o zem.

Tento muž menom Henry Worsley chcel zistiť, kde presne sa nachádza, a tak študoval GPS zariadenie. Podľa súradníc sa nachádzal na ľadovom útvare Titan Dome

neďaleko južného pólu, ktorý sa dvíha viac ako tritisíc metrov nad hladinu mora. Pred šesťdesiatimi dvoma dňami, 13. novembra 2015, vyrazil z pobrežia Antarktídy v nádeji, že sa mu podarí to, čo pred sto rokmi nedokázal jeho hrdina Ernest Shackleton: prejsť pešo z jednej strany svetadielu na druhú. Táto cesta, počas ktorej mal navštíviť aj samotný južný pól, merala vyše 1 600 kilometrov a viedla pravdepodobne najbrutálnejším prostredím na svete. A na rozdiel od Shackletona, ktorý bol členom väčšej expedície, päťdesiatpäťročný Worsley sa naprieč svetadielom vydal osamote a bez akejkoľvek podpory: po ceste mu nikto nepripravil sklady potravín, vďaka ktorým by predišiel hladu, a tak si všetky zásoby musel ťahať na saniach, bez pomoci psov alebo plachty. O nič podobné sa ešte nikto nikdy nepokúsil.

Sane – ktoré na počiatku cesty vážili takmer stopäťdesiat kilogramov, teda takmer dvojnásobok jeho vlastnej váhy – mal Worsley pomocou popruhu pripnuté okolo pása, pri ich ťahaní po ľade mal na nohách bežky a pohyb vpred mu uľahčovali lyžiarske palice. Cestu začal takmer na úrovni mora a odvtedy s nemilosrdnou pravidelnosťou stúpал, vzduch bol čoraz redší a od tlaku mu občas krvácal nos; jeho stopy v snehu lemovala tmavočervená triešť. Keď bol terén už príliš strmý, vypol si lyže a pokračoval pešo; topánky mal pre lepší kontakt s ľadom vybavené mačkami. Očami skúmal povrch a hľadal trhliny. Jeden nesprávny krok a zmizne v neviditeľných priepastiach.

Worsley bol dôstojníkom britskej armády vo výslužbe a slúžil v slávnej zásahovej jednotke známej ako Špeciálna letecká služba. Venoval sa sochárstvu, bol vášnivým



Henry Worsley v Antarktíde.

boxerom a ako fotograf starostlivo zaznamenával aj svoje výpravy. Vyznal sa v rastlinách, bol zberateľom vzácných kníh, máp a fosílií, ako aj amatérskym historikom, ktorý sa zaradil medzi popredných znalcov Shackletona. Na ľade však pripomínal príšeru, ktorá len ťahá a spí, ťahá a spí, akoby jej čas bežal podľa akéhosi prvotného rytmu.

Zvykol si na nemilosrdné podmienky aj na prekonávanie utrpenia, ktoré by zlomilo prakticky kohokoľvek iného. Do bezútešnej krajiny si v duchu celé hodiny kreslil obrazy a spomínal na svoju manželku Joannu, na dvadsaťjedenročného syna Maxa a devätnásťročnú dcéru Aliciu. Tí mu na lyže napísali povzbudzujúce odkazy. Nachádzalo sa medzi nimi aj príslovie: „Úspech nie je definitívny a zlyhanie nie je smrteľné: dôležitá je odvaha pokračovať.“ Ďalší odkaz, ktorého autorom bola Joanna, hovoril: „Bezpečne sa mi vráť, drahý.“

Tak ako pri mnohých podobných dobrodružstvách to pre Worsleyho bola nielen fyzická, ale aj psychická cesta – tá cesta predstavovala spôsob, ako podstúpiť definitívnu skúšku charakteru. Okrem toho zbieral peniaze pre charitatívnu organizáciu Endeavour Fund, ktorá pomáhala raneným vojakom. Princ William, vojvoda z Cambridgeu, ktorý bol zároveň aj patrónom expedície, mu pred niekoľkými týždňami poslal správu: „Odvádzate fantastickú prácu. Všetci tu sledujeme, ako sa vám darí, a na všetky Vaše úspechy sme veľmi hrdí.“

Worsleyho cesta fascinovala ľudí po celom svete, vrátane nekonečných zástupov detí, ktoré sledovali jeho napredovanie. Po niekoľkohodinovom pochode každý deň vliezol do stanu a poslal krátku zvukovú správu

o svojich zážitkoch. (Tento kúsok modernej mágie fungoval tak, že cez satelitný telefón zavolať istému svojmu kamarátovi nachádzajúcemu sa v Anglicku, ktorý jeho správu nahral a potom ju zavesil na Worsleyho stránku.) Poslucháčska obec bola z jeho rozvážneho a neotrasiteľného hlasu uchvátená.

Dnes ráno som si trochu pospal a vlastne som za to bol aj vďačný, pretože počas predchádzajúcich štyridsiatich ôsmich hodín ma práca nesmierne vyčerpala. Po otvorení stanu ma však privítal výjav, ktorý nemám veľmi v láske: absolútna bieloba a ostré sneženie poháňané východným vetrom. Takto to zostalo celý deň a ani navečer nič nenasvedčovalo zmene. Orientácia predstavuje za takýchto okolností vždy veľkú výzvu. Prvé tri hodiny som rozhodne premárnil a v istej chvíli som premýšľal, prečo sa východný vietor zrazu zmenil na severný. Aká hlúpa chyba! Vietor sa nezmenil – to ja som zmenil smer. Myslím, že pri tom blúdení som dnes stratil zhruba päť kilometrov vzdialenosti; hlavu som mal celý čas sklonenú, aby som mohol sledovať kompas a deväť hodín som sa pozeral len na posúvajúce sa špičky lyží. V každom prípade som sa vrátil na správnu cestu a som rád, že aj na ďalší deň sa môžem v bielej temnote vydať priamo vpred.

V polovici januára 2016 mal už za sebou takmer 1 300 kilometrov a prakticky každá časť jeho tela bola na konci so silami. Ruky a nohy sa mu chveli. Chrbát ho bolel. Na chodidlách mal pľuzgiere a nechty na nohách stratili farbu. V prstoch na rukách začal pre chlad strácať cit.

„Bojím sa o prsty – jedna časť malíčka už odišla a veľmi ma bolia aj všetky ostatné,“ zapísal si do denníka. Odlomil sa mu jeden predný zub a cez medzeru mu prefukoval vietor. Zhodil takmer dvadsať kilogramov a trpel fixáciou na svoje obľúbené jedlá, ktoré poslucháčom svojho vysielania rád vymenovával. „Rybací koláč, hnedý chlieb, plnotučná smotana, stejky s hranolčkami, ďalšie hranolčky, údený losos, varené zemiaky, vajcia, ryžový puding, čokoláda, paradajky, banány, jablká, ančovičky, cereálie, hnedý cukor, arašidové maslo, med, toast, cestoviny, pizza a pizza. Ach!“

Nachádzal sa na pokraji zrútenia. Napriek tomu však nepatril k ľuďom, ktorí sa vzdávajú, a držal sa neoficiálneho hesla svojej jednotky „Vždy o kúsok ďalej“ – išlo o verš z básne Jamesa Elroya Fleckera *Zlatá cesta do Samarkandu* z roku 1903. Práve toto heslo bolo farbami napísané aj na prednej časti Worsleyho saní a on sám si ho hundral ako mantru: „Vždy o kúsok ďalej... o kúsok ďalej.“

Práve dosiahol vrchol Titan Domu a začal zostupovať. Gravitačná sila ho poháňala do cieľa, ktorý bol vzdialený len zhruba 150 kilometrov. To, čo sám označoval ako „rande s dejinami“, mal na dosah. Ako ďaleko však ešte dokáže zájsť, kým ho zima úplne pohltí? S nesmiernou oddanosťou študoval Shackletonove rozhodnutia, pretože jeho schopnosť uniknúť smrteľnému nebezpečenstvu bola legendárna. Keď sa jeho expedícia ocitla v problémoch, práve on hrdinsky zachránil životy všetkým členom posádky. Vždy, keď sa Worsley ocitol v nebezpečnej situácii – a teraz sa nachádzal v takej nebezpečnej situácii ako ešte nikdy –, položil si nasledujúcu otázku: Čo by urobil Shacks?



„Videli sme Pána v jeho nádhere,“
napísal Shackleton o svojej expedícii naprieč Antarktídou.

DRUHÁ KAPITOLA: VÁBENIE TICHÝCH HLASOV

Otec Henryho Worsleyho patril podobne ako Shackleton medzi vážených veliteľov. Henry počas dospievania počúval príbehy o tom, ako jeho otec Richard Worsley počas druhej svetovej vojny vynikal v boji, ako svoje jednotky viedol k víťazstvám v púšťach severnej Afriky či v uliciach talianskych miest. Denník *The Independent* vychvaľoval jeho schopnosť „udržať morálku aj v náročných situáciách“. Roky plynuli a on napokon vystúpil až na najvyššie priečky britskej armády a v roku 1979 sa stal generálnym intendantom.

Henry svojho otca vnímal ako akúsi biblickú silu: velil, vzbudzoval obdiv, bol hrozivý, ale zároveň aj neprítomný. „Henry sa s otcom sotva vídal, a ak aj áno, tak to bolo skôr podanie rúk. Neobjímali sa, neprejavovali si lásku, ani nič podobné,“ spomínal istý príbuzný. Richard Worsley bol často vysielaný do zámoria, a keď mal Henry sedem rokov, poslali ho do internátnej školy pre chlapcov v grófstve Kent.

Henry bol útlej postavy, jeho modré oči mali naliehavý a pevný pohľad. Útechu našiel v športe, vynikal v krikete, ragby, lyžovaní aj v hokeji. Nedisponoval síce výraznou fyzickou silou, ale keď súťažil, akoby ho vpred hnało akési naliehavé nutkanie: po hlave sa vrhal za loptami, lyžoval mimo vyznačených zjazdoviek a blúdil po nebezpečných lesoch.

Ako trinásťročný prešiel na Stowe School v grófstve Buckinghamshire, kde bol kapitánom kriketového, ragbyového a hokejového družstva. Ostatné deti ho obvykle nasledovali, on sa však po školskom areáli aj tak najradšej prechádzal sám – lesy a lúky patriace k škole sa rozprestierali na troch stovkách hektárov. Pátral po vtáčích hniezdach a ich polohu si zaznačoval do mapy. Raz za niekoľko dní ich potom vždy skontroloval a do zápisníka si zaznamenal, koľko vajec je nakladených alebo ako rýchlo mláďatá rastú.

O samotné štúdium veľký záujem neprejavoval, často však zmizol v knižnici a čítal si básne a dobrodružné príbehy. Jedného dňa získal exemplár knihy *Srdce Antarktídy*, v ktorej Shackleton opisoval svoj hrdinský, avšak neúspešný pokus o dosiahnutie južného pólu v rokoch 1907 až 1909. (Táto výprava bola vďaka lodi, ktorej velil, známa ako expedícia *Nimrod*.) Worsley si prečítal úvodné vety: „Muži sa do prázdnych priestorov tohto sveta vydávajú z rôznych dôvodov. Niektorých tam jednoducho láka túžba po dobrodružstve, niektorí sú smädní po vedeckom poznaní a iných zas z vychodených chodníkov zvedie ‚vábenie tichých hlasov‘, teda záhadná fascinácia neznámym.“ Súčasťou knihy boli aj fotografie z expedície. Worsley na ne hľadel s úžasom.

Nachádzala sa na nich aj chatka, do ktorej sa vtesnala len piecka, zakonzervované potraviny a gramofón a v ktorej Shackleton aj so svojimi mužmi prezimoval na Rossovom ostrove pri pobreží Antarktídy. Na fotografiách boli aj mandžuské poníky, ktoré si tam priviezli na ťahanie saní, ale veľmi rýchlo ich zahubila zima. A bol tam aj samotný Shackleton, kráčajúci po tej majestátnej smrtiacej krajine, pekný muž so širokými ramenami, ktorý akoby bol stelesnením motta nachádzajúceho sa na jeho rodinnom erbe, *Fortitudine Vincimus*, teda „Vytrvalosťou dobývame“.

Worsley prečítal všetky dostupné knihy o Shackletonovi a ostatných polárnych bádateľoch. S nadšením zistil, že istý Frank Worsley, spoľahlivý člen jednej zo Shackletonových expedícií, bol jeho vzdialeným príbuzným a navyše napísal aj vlastnú strhujúcu knihu spomienok, v ktorej vyrozprával, ako sa statočne postavil „nekonečným fujaviciam, víchrom a oslepujúcim snehovým búrkam“.

V roku 1978 Worsley ukončil štúdium na Stowe. Túžil sa síce stať polárnym bádateľom, ale narukoval do armády. „Po armáde veľmi netúžil, ale nakoniec sme ho nejako presvedčili, aby to predsa len skúsil, veď by ho to mohlo baviť,“ spomínala jeho matka Sally. Nastúpil na Kráľovskú vojenskú akadémiu Sandhurst v grófstve Surrey, kde absolvoval dôstojnícky výcvik. Počas absolventskej slávnosti v roku 1980 pochodoval okolo viacerých vysokopostavených armádných predstaviteľov vrátane vlastného otca, ktorý sa v roku 1976 dočkal udelenia rytierskeho titulu. Henry na pozdrav zasalutoval.

Henry sa stal druhým poručíkom a prideliili ho k tej istej jednotke, v ktorej kedysi slúžil aj jeho otec. Práve v tomto období sa vrátil aj k Shackletonovým príbehom, ktoré však už nepovažoval len za obyčajné romantické rozprávky. „Očarila ma mimoriadna miera odriekania, ktorú boli títo muži schopní znášať,“ napísal neskôr Worsley v knihe *V Shackletonových šľapajach*, ktorá vyšla v roku 2011. „Shackleton bol pre mňa viac ako len hrdinom,“ skonštatoval. „Hľadel som naňho ako na mentora. Pripravoval som sa na to, že budem viesť svojich mužov, a ako devätnásťročný nováčik v tomto fachu som bol presvedčený, že niet lepšieho vzoru hodného nasledovania, ako bol ten jeho.“



Henry Worsley
vstúpil rovnako
ako jeho otec
do armády.